

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускної кафедри
_____ Н. Ф. Ржевська
« ____ » _____ 20 __ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

**Тема: «КУРДСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ РУХ В СИРІЇ: СУЧАСНИЙ
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Виконавець: студентка 4 курсу, 408 групи, Гумпер Діана Олександрівна

Керівник: кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій Дерев'яно Ігор Петрович

Нормоконтролер

(підпис)

(П.І.Б.)

КИЇВ 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ..	8
1.1. Стан наукової розробки тематики.....	8
1.2. Методологічні засади дослідження.....	12
РОЗДІЛ 2. КУРДСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ РУХ В КОНТЕКСТІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В СИРІЇ.....	16
2.1. Історичні особливості формування курдського питання.....	16
2.2. Позиції сирійських курдів щодо конфлікту в Сирії.....	21
2.3. Інтернаціоналізація курдського питання в контексті конфлікту в Сирії.....	27
РОЗДІЛ 3. ТЕНДЕНЦІЇ ВИРІШЕННЯ КУРДСЬКОЇ ПРОБЛЕМИ ПІД ЧАС СИРІЙСЬКОЇ КРИЗИ	37
3.1. Фактори впливу на здобуття незалежності курдського народу.....	37
3.2. Перспективи вирішення курдського питання.....	41
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС – Європейський Союз

ІД – Ісламська Держава

КНР – Курдська національна рада

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ПДС – Партія демократичного союзу

РПК – Робітнича партія Курдистану

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що курди є найбільшим етносом світу без власної державності. За час боротьби курдів за національне визволення і створення власної незалежної держави на території, населеній курдами, склався цілий комплекс гострих проблем – геополітичних, національних, економічних, соціальних та релігійних. Саме через це курдське питання є однією з найбільш актуальних проблем міжнародної політики. Відповідно, без вирішення курдської проблеми важко уявити залагодження конфліктів на Близькому Сході та Закавказзі.

Курди – іранська етнічна група, яка проживає у гірському регіоні Західної Азії, відомого як Курдистан. Даний регіон охоплює південно-східну Туреччину, північно-західний Іран, північний Ірак і північну Сирію. Чисельність курдів, які проживають у своєму історичному ареалі в межах Південно-Західної Азії, оцінюється в 35 млн. чол. Найбільше їх проживає в Туреччині, де вони становлять приблизно 20% населення країни, що є доволі значною частиною. Відповідно, близько 15% курдів проживають в Іраку, 14,5% в Ірані та 4% в Сирії. У цих країнах курди складають найбільшу національну меншину та компактно проживають в окремих регіонах – в турецькому, іракському, іранському та сирійському Курдистанах, становлячи там абсолютну більшість з-поміж інших національних меншинств. Але варто зазначити, що чисельні розрахунки є приблизними, оскільки розпорошеність курдської етнічної групи між 4 країнами ускладнює демографічні дослідження.

Якщо розглядати курдське питання через ретроспективу, то стає зрозуміло, що воно безпосередньо пов'язано з розпадом Османської імперії після Першої світової війни та головним чином з небажанням Туреччини визнати права цього народу на існування як окремого етносу, культури та політичної спільноти. Нинішня ситуація бере свої витоки з

договорів Версальської системи і створення нових державно-адміністративних утворень на територіях, що належали Османській імперії. Відповідно до Севрського мирного договору 1920 року передбачалося створення незалежного Курдистану, але згідно з Лозанським договором курдські землі були поділені між Туреччиною, Іраком і Сирією. Лозаннська конференція 1923 року визначила несправедливі, з точки зору курдів, кордони, розділивши курдський народ на кілька частин.

На початку XXI ст. курдські землі поділені між чотирма країнами: Туреччиною, Сирією, Іраном і Іраком, а тому знаходяться на різних рівнях політичного розвитку. Найбільш лояльні умови для проживання курдів склались в Іраку, де вони мають широку політичну автономію на півночі країни. Найменш сприятливі – в Сирії, охопленій тривалою війною, та Туреччині, де влада послідовно веде боротьбу з курдським національним рухом протягом останніх століть. Тим не менш, не зважаючи на розподіл між країнами, геноцид, придушення будь-яких спроб волевиявлення, курдський народ продовжує боротись за свою незалежність як на просторах Великого Курдистану, так і на геополітичній арені Близького Сходу.

Значна частина сирійських курдів бажає створити власну регіональну автономію, подібну до Іракського Курдистану, але існує і чимало прихильників повної державної незалежності. Де-факто політичну автономію під управлінням Вищої курдської ради північні райони Сирії отримали у 2012 році у результаті підписання в м. Ербілі угоди між двома провідними політичними силами – Курдською національною радою та «Демократичним союзом». В свою чергу, керівники автономії заявляють, що не прагнуть до незалежності сирійського Курдистану, а бачать Сирію федерацією, після завершення війни. Завдяки даній угоді курди контролюють сім провінцій на сході та півночі країни, але тим не менш

позиції цієї фактичної автономії крихкі, а перспективи невизначені, оскільки проти неї виступають і Туреччина, і режим Б. Асада. Хоча за певних політичних умов курдський рух Сирії може претендувати на її збереження, оскільки центральний уряд Б. Асада шукає союзників у тривалій війні і не відкидає можливості задовольнити вимоги сирійських курдів, надавши їм офіційно автономію в обмін на підтримку в боротьбі.

Отже, війна в Сирії, нестабільність на Близькому Сході та створення Курдської автономії на півночі Іраку стали яскравими сигналами, що спонукають звернути увагу на дане питання. Загалом міжнародна кон'юнктура та внутрішньополітична ситуація в країні не сприяють утвердженню автономії сирійських курдів, а тому дана проблема виявила безліч протиріч у внутрішній політиці та міжнародних відносинах на Близькому Сході, а також стала інструментом дипломатичної боротьби впливових гравців у регіоні.

Метою роботи є виявлення основних суспільно-політичних процесів і проблем, які визначили сучасний стан курдського етносу на території Сирії, аналіз політики сирійського уряду стосовно курдського питання, а також визначення перспектив розвитку державності курдів.

Досягнення поставленої мети здійснюється за допомогою наступних **завдань**:

- проаналізувати наукові джерела, присвячені курдській проблематиці;
- дослідити причини та витоки виникнення курдського націоналістичного руху;
- розкрити сутність та мету боротьби курдського етносу за незалежність;
- виявити головні інтереси регіональних та глобальних міжнародних акторів в регіоні Близького Сходу;

- охарактеризувати діяльність світової спільноти у процесі вирішення курдської проблеми;

- визначити перспективи створення незалежного Курдистану та курдської державності у країнах їх проживання.

Об'єкт дослідження - політичне і правове становище курдського етносу в контексті розвитку сучасної політичної ситуації в Сирії.

Предмет дослідження - курдський політичний рух в Сирії на сучасному етапі.

Методологія даного дослідження в більшій мірі ґрунтується на застосуванні методу контент-аналізу, сценарного методу, методу періодизації та історичного аналізу. Метод контент-аналізу використовувався в роботі з офіційними документами, заявами та промовами як представників Туреччини, Сирії, Іраку, Ірану та позарегіональних гравців щодо прав та положення курдів, так й представників курдської меншини. За допомогою методу періодизації було розглянуто розвиток зовнішньополітичних стратегій стосовно курдів та виділено основні етапи та характерні риси кожного з них. Завдяки методу прогнозування вдалось виявити майбутні сценарії розвитку ситуації в близькосхідному регіоні. Метод історичного аналізу було використано для розгляду перебігу, тенденцій та змін розвитку політичного процесу протягом тривалого періоду часу. Використання цих методів дало можливість провести ефективне і інформаційне дослідження.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки тематики

Боротьба курдів за власну незалежність привертає увагу багатьох дослідників у контексті, як політичних процесів, так і в контексті геополітичної боротьби на Близькому Сході. У підрозділі проаналізовано історіографічну та джерельну базу робіт та публікацій на дану тему, а також охарактеризовано стан наукової розробки тематики. Аналізом проблем курдського питання стосовно його загального розвитку в регіоні Близького і Середнього Сходу, а також соціально-політичного стану курдського народу в Сирії займався ряд українських, російських і зарубіжних вчених. Також питанням значення та ролі близькосхідного регіону в міжнародних відносинах висвітлюються в роботах політичних діячів та аналітиків.

До українських вчених, які в своїх працях досліджують роль етнонаціональних факторів в політиці або аналізують особливості формування ключових вузлів протиріч в сучасному світі належать Є. Бистрицький, О. Борділовська, К. Вітман, В. Голуб, В. Гур, Р. Жангож, І. Коваль, Л. Кормич, І. Кресіна, Є. Макаренко, Б. Парахонський, Ю. Пахомова, Р. Петюра, В. Швед, О. Шевчук, Л. Ямпольська [14, с. 398]. Так, наприклад, вітчизняні дослідники О. Борділовська та В. Голуб висвітлюють курдську проблему та політику щодо неї близькосхідних країн (Туреччини, Іраку, Ірану, Сирії). Серед російських та українських наукових праць із загальної проблематики безпеки і конфліктів у даному регіоні слід відмітити роботи О. Гончаренка, А. Кісова, Ю. Набієва, А. Малашенка, Т. Мануїльської та Б. Яценка.

Представниками російських наукових кіл, що займалися історією курдської нації, найбільш відомі були О.І. Жигаліна, М.А. Гасратян і його робота «Курдська рух в Новий час», М.С. Лазарєв і його праці: «Курди і Курдистан - фактор становлення проблеми», «Росія і Курдистан», «Курдистан в геополітичному аспекті» [21]. О. Жигаліна в своїх працях розкриває місце етнічного Курдистану в міжнародних відносинах регіону, окреслює політичні, економічні та культурні протиріччя, пов'язані з курдською проблемою [28, с. 244]. Перспективи, роль Іракського Курдистану як політичної автономії, центру консолідації курдського руху аналізують Л. Ямпольська, Н. Ханалієв, С. Наджат та А. Кадір [50, с. 115]. Російський дослідник Т. Ахметов розглядає перспективи утвердження курдської автономії в охопленій війною Сирії. Також проблемами курдського питання займалися такі історики, як С.А Шумов та А.Р. Андрєєв, котрі є авторами книги «Ірак: історія, народ, культура», а також В.Ф. Минорский, автор книги «Історія курдів» [45].

Питаннями соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Сирії займалися такі російські вчені, як Е.П. Бенкет-Бугадова, В.П. Вікторов, Н.О. Оганєсян, В.М Ахмедов, А.О. Філонік, Б.А. Ісаєв. В їх роботах розглядається історичний розвиток Сирії, приділяється значна увага становленню сучасної політичної та економічної системи Сирійської Республіки, дається опис функціонування політичної системи країни, характеризується партійна система, робиться акцент на етно-конфесійному складі органів влади і силових структур [54].

Також вагомого значення мали праці російських вчених-експертів з курдознавства пострадянської доби: Є. Васильєвої, С. Куньщикова, Ш. Мгої, Н. Мосакі, Ю. Свешникової, в яких, незважаючи на позитивні сторони, простежується однобічність та необ'єктивність при характеристиці соціальних і політичних особливостей національного руху

курдів, що пояснюється спробами російської науки виправдати агресивну політику РФ на Близькому та Середньому Сході.

Незважаючи на всі досягнення вітчизняного та російського сходознавства з вивчення курдської проблеми, залишається чимало не розкритих аспектів даної проблематики [39, с. 88]. Наприклад, у вітчизняній курдології не існує спеціалізованих досліджень сирійського курдського питання. Цю прогалину частково заповнюють роботи зарубіжних вчених, серед яких особливе місце займають праці К. Елдіза, М. Гюнтера, Д. Макдовела, С. Мансфілда, Р. Бадіна і інших. Названі автори особливу увагу приділяють питанню політичного, економічного і правового становища курдського етносу в Сирії, описують дискримінаційні цивільно-правові умови, в які були поставлені курди центральним сирійським урядом, дають характеристику визвольного курдського сирійського руху, а також ініціатив сирійського режиму для заспокоєння курдської меншини [20].

Також дане питання розглядалось у дослідженнях таких американських авторів, як Д. Йоффе, З. Бжезінський, Д. Снайдер, С. Коен, Дж. Егню, Д. Ейкельман. Аналізу проблем безпеки в регіоні присвячені роботи таких західноєвропейських науковців, як К. Спенсер, М. Фішер, Р. Олівер.

Визначний внесок у дослідження даної проблематики зробили дослідники з європейських країн та США, а саме: Ф. Барт, О. Бауер, Б. Бербероглу, Ф. М. Далмаєр, Дж. Розалез, Г. Теджфел, Е. Шилз, К. Янг, котрі займались теоретичними дослідженнями, зосередженими на з'ясуванні ролі етнонаціональних факторів в міжнародних відносинах. Л. Андерсон, Г. Баркі, М. Гюнтер, Н. Деніс, Ф. Крейенброк, Д. Макдовел, Р. Олсон, Д. Романо, С. Сперл, Г. Стансфілд, Д. Філіпс, Г. Фюлер провели теоретико-емпіричні дослідження, які аналізують соціокультурні і політичні трансформації, що сприяли формуванню сучасної курдської

ідентичності [19, с. 29-31]. В свою чергу, Х. Алсопп, Н. Точчі та М. Чарунтакі виконали історико-політичні дослідження, в яких аналізуються історія та еволюція політики США та ЄС щодо курдського народу.

Не можна залишити поза увагою праці вчених Близького та Середнього Сходу: О. Алі, Я.А. Баймароглу, В. Дзуїда, Е. Елбакяна, Н. Ентасара, М. Йегена, І. Керіма, Ф. Кухі-Камалі, М. Р. Салами, Д. Хави. Характерною особливістю цих досліджень є те, що автори приділяють увагу аналізу впливу курдського фактору в політиці на регіональному рівні [44]. Також ґрунтовні дослідження з аналізу етнічних конфліктів на Близькому Сході належать таким арабським вченим: А.Ахмеду, А.Біаду, Х.Донану та Б.Саїду. Істотний фактологічний матеріал з політичної, економічної та соціальної структури Сирії представлений в наукових роботах арабських дослідників К. Дибба, Д. Вакіма, Р. Зіяда, А. Ханна. У їх працях приділяється увага формуванню політичних органів влади, механізмам прийняття рішень в країні, взаємодії офіційних інститутів і суспільства, а також ролі спецслужб і армії в розвитку арабських країн.

Тим не менш зазначена література має значні прогалини в осмисленні курдського питання в Сирії, його генезис, причини, основні особливості та етапи розвитку. Практично не представлено вплив політичного сирійського конфлікту на сирійський курдське питання, а також розвиток подій в сирійському конфлікті в зв'язку зі зміною сутності курдського питання в Сирії [40]. Слабо висвітлюється сучасний етап розвитку курдського сирійського питання і не є проаналізованими його перспективи в повоєнний час.

Аналіз ступеня вивчення проблеми свідчить про те, що комплексне вивчення курдського фактору в міжнародних відносинах все ще залишається на периферії інтересів наукового середовища. Попри значну кількість емпіричних розвідок стану та ситуації на курдських територіях в

окремих державах, на теоретичному рівні все ще бракує загального бачення перспектив курдського руху та державності.

1.2. Методологічні засади дослідження

Методологія і методи наукового дослідження обумовлені станом вивченості обраної теми та ґрунтуються на принципах історизму та широкій джерельній базі. Методологічною основою роботи є загальнонаукові методи історичного дослідження: сходження від абстрактного до конкретного, аналіз і синтез, індукція і дедукція, єдність логічного та історичного, метод порівняння, опис та інші. Для того, щоб провести об'єктивне і всебічне дослідження даної проблеми було використано наступні методи наукового аналізу.

У дослідженні було використано історико-системний метод з метою вивчення об'єктивних фактів, щодо історичних процесів Курдистану та для загального розуміння курдського питання, необхідно вивчити курдський фактор в Сирії як елемент загальної системи [43]. Даний метод був корисний з одного боку, в процесі аналізу безпосередньо системи міжнародних відносин, а з іншого - з точки зору розуміння Сирії як одного з елементів сучасної системи світової політики, окремо від регіональних і глобальних процесів. Використання даного методу дозволило встановити місце і роль Сирії в сучасній системі міжнародних відносин (в тому числі, на основі аналізу її історичного минулого), а також виявити ключові елементи системи міжнародної безпеки в її трактуванні різними державами. Метод історико-системного аналізу дав можливість вивчити генезис і взаємодію внутрішніх і міжнародних соціально-економічних, політичних, військових чинників, які впливали в розглянутий період на розвиток курдської проблеми. Методологія системного підходу дає можливість використовувати в дослідженні методи і підходи різних

громадських наук: історії, соціології, політології [49]. Їх використання було зумовлено міждисциплінарним характером дослідження, яке виконано, в першу чергу, на межі таких наук, як історія і політологія. Використання історико-генетичного методу було пов'язано, в першу чергу, з тим, що сирійську кризу необхідно було розглянути в динаміці і прослідкувати процес розвитку. Застосування даного методу дозволяє побачити причини сучасної кризи, розкрити їх історичні передумови, виявити ключові тенденції в політичній історії його розвитку.

Одним з основних методів в роботі є застосування типологічного методу при вивченні особливостей розвитку Курдистану, а саме його розділ між чотирма державами, методи боротьби курдського населення в різних регіонах, які хочуть зберегти національну ідентичність в стані роздільного проживання. Даний метод дозволяє виявити групи схожих явищ і процесів, що досягається за допомогою схематичного відображення конкретної історичної реальності у вигляді логічних моделей або так званих «ідеальних типів» [38, с. 7]. У цьому дослідженні даними «ідеальними» моделями виступили результати домовленостей груп держав, метою яких була стабілізація ситуації в Сирії. Їх порівняння дозволило типологізувати підходи ключових політичних гравців до врегулювання сирійського конфлікту, змодельовати можливі результати і наслідки.

Безумовно, важливу роль в цьому дослідженні зіграв і нарративний метод. За допомогою нього були аналітично описані основні історичні події, певні хронологічні рамки дослідження. Як видається, фактологічний матеріал, викладений в хронологічному порядку, є невід'ємною умовою об'єктивного аналізу курдсько-сирійських подій [56].

Серед основних методів, які застосовувались в роботі також слід назвати метод періодизації, за допомогою якого автор розглянув розвиток

зовнішньополітичних стратегій стосовно курдів, виділивши основні етапи та характерні риси кожного з них.

Метод екстраполяції, в свою чергу, дозволив перенести певні характеристики відносин США, ЄС, РФ та Китаю з Іраком, Іраном, Сирією та Туреччиною на взаємини Вашингтону, Брюсселя, Москви та Пекіну з курдськими меншинами у вищезгаданих країнах [65]. Також був застосований інституційний метод з метою вивчення політичних інститутів, що впливають на розвиток курдського питання.

Безумовно важливу роль відіграли метод «кейс-стаді», що надав можливість отримати більш глибоку інформацію про приховані механізми та латентні процеси у курдському національному русі та метод прогнозування, що надає можливість виявити майбутні сценарії розвитку ситуації в близькосхідному регіоні з урахуванням потенційного загострення курдського питання [62].

Вагомий внесок у дослідження було зроблено завдяки емпіричному методу аналізу, який містить дослідження наукової літератури, як української, так і зарубіжної (довідники, статті, монографії), а також електронні ЗМІ та інтернет-видання. Був проведений аналіз статей про виступи політичних лідерів, який дозволив визначити загальну оцінку позиції курдів в сучасній системі міжнародних відносин, а також були визначені основні позиції, сильні і слабкі сторони сценаріїв розвитку курдського питання, можливості і загрози [26]. Метод контент-аналізу використовувався в роботі з офіційними документами, заявами та промовами представників Сирії, Туреччини, Іраку, Ірану та позарегіональних гравців щодо прав та положення курдів, а також представників курдської меншини.

Отже, поєднання використаних методів дозволяє провести комплексне дослідження об'єкта для вивчення розвитку компонентів досліджуваного предмета. Сукупність вищезгаданих підходів та методів

забезпечує об'єктивне розуміння проблеми та її дослідження в рамках політологічного знання та є важливим інструментом виконання роботи, без якого всебічне дослідження даної проблеми не можливо. Даний факт обумовлений тим, що курдське питання в Сирії повинне розглядатися як елемент, який є частиною загальної системи - Курдистану. Важливим є вивчення особливостей історичних процесів, які вплинули на виникнення даної проблеми в Сирії. Оскільки курдська проблема існує також в Туреччині, Ірані та Іраку, слід зазначити, що вивчення історичних особливостей процесів курдського руху в цих країнах є необхідністю для всебічного розуміння сучасного становища курдського народу. Висновки зроблені виходячи з аналізу всіх матеріалів дослідження, проведеного з урахуванням сучасних політико-правових та історичних оцінок та державних інтересів головних регіональних гравців.

РОЗДІЛ 2. КУРДСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ РУХ В КОНТЕКСТІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В СИРІЇ

2.1. Історичні особливості формування курдського питання

Протягом останніх десятиліть «курдське питання» є однією з найгостріших проблем на Близькому Сході. В загальній характеристиці він представляється як повстанський рух курдів за створення своєї державності, який триває вже близько 200 років. Як відомо, більша частина курдського населення на сьогоднішній день проживає на території чотирьох держав: Туреччини, Ірану, Сирії і Іраку, а тому з моменту свого виникнення курдське питання постало в ряд найбільш складних національних і міжнародних проблем, що обумовлено центральним геостратегічним становищем Курдистану на близькосхідній політичній арені [27, с. 186]. Через політичну розділеність етносу державними кордонами, етносоціальний розвиток курдів завжди протікав у винятково несприятливих умовах, постійно загострюючись і приводячи до гострих, кровопролитних і тривалих конфліктів.

З найдавніших часів курдський народ вів безперервну боротьбу за свою свободу і незалежність. Але ця боротьба не супроводжувалася встановленням державності, як це відбувалось у більшості інших народів, оскільки тривалий час курди повністю залежали від імперських амбіцій завойовників, таких як араби, перси, татаро-монголи, османи та ін. Крім того, цьому процесу заважали, в першу чергу, зовнішні умови, так як Курдистан, займаючи центральне геостратегічне положення на Близькому Сході, був постійною ареною нескінченних воєн і кривавих зіткнень [47]. В процесі цих воєн курди несли величезні людські і матеріальні втрати. Відповідно, курдський національний рух та його боротьба за здобуття незалежності пройшли через ряд визначних етапів.

Витоки національно-визвольних рухів курдського народу йдуть у глибоке минуле. Поштовхом до боротьби курдів за незалежність став перший розділ Курдистану на початку XVI ст., коли Османська імперія і Іран поділили Курдистан між собою [8]. Тоді приблизно 2/3 території відійшли туркам, а останні напівзалежні курдські князівства позбулися автономії в середині XIX ст. [16]. В результаті виникла суперечність між високим рівнем самосвідомості курдів, що виражається у впертій боротьбі за національне самовизначення, і небажанням правлячих кіл країн, що поділили Курдистан, визнати законні права курдського народу. Важливо зазначити, що національній і державній консолідації курдів перешкоджала їх соціально-економічна, політична і культурна відсталість.

Початком боротьби курдів за незалежність вважається середина XIX ст., коли виникли перші курдські визвольні рухи - тоді для цього дозріли відповідні умови і в самому курдському суспільстві, і загалом в суспільно-політичній структурі Османської імперії та Ірану, а також в системі міжнародних відносин на Близькому Сході [11]. З тих пір курди почали активно виступати проти чужоземного поневолення за національні права і свободи, ставши важливим чинником політичного життя країн Близького і Середнього Сходу.

Для підйому курдського визвольного руху виключно важливе значення мав також економічний і військово-політичний занепад багатонаціональних феодальних монархій - Османської імперії та Ірану, швидкий розвиток в них відцентрових тенденцій внаслідок посилення національно-визвольної боротьби проти деспотичного гніту центральної влади. Також великий вплив на виникнення і загострення курдської проблеми зробила військово-політична і економічна експансія головних капіталістичних держав Західної Європи та царської Росії на Близькому Сході та їх намір використовувати боротьбу курдів за незалежність в своїх колонізаторських цілях [61, с. 57–63].

На рубежі XIX-XX ст., в епоху росту націоналістичних ідей в Азії, з'явилися перші паростки курдського націоналізму як організованої політичної течії. Її представниками стали курдська преса і зачатки курдських політичних партій, коли курдські суспільно-політичні та просвітницькі організації почали все тісніше пов'язувати питання політичної незалежності Курдистану з проблемами вивчення історії і культури курдського народу, його літератури, мови та фольклору [9. с. 115-116]. Носіями ідей курдського відродження були представники молодого курдської інтелігенції, вихідці з феодальних шарів, які проживали в Стамбулі або за кордоном (в Єгипті і Європі). У міру посилення і поширення курдського націоналізму сформувалася головна політична мета руху - боротьба за єдину державу - незалежний Курдистан. Важливо також відзначити, що в політичній боротьбі курдського народу за національну незалежність велику роль зіграли партії, підтримувані більшістю курдського населення. В даний час на території Ірану, Іраку, Сирії та Туреччини існують дві партії - Робоча партія Курдистану, яку підтримують 75% курдів і Демократична партія Курдистану - користується підтримкою 23% курдів [24].

У першій половині XIX ст. головною ареною курдського руху став Південний і Південно-Західний Курдистан, коли майже весь регіон був охоплений повстанням, але тоді туркам вдалося його жорстоко придушити. В кінці 1870-го - початку 1880-х рр. в Південно-Західному Курдистані, в районі турецько-іранського кордону і в Північно-Східному Курдистані відбулося найбільш велике і організоване повстання курдів, один з вождів якого поставив перед собою недосяжну на той час мету: створити незалежний об'єднаний Курдистан [7]. Згодом низку великих виступів курдів зазначено в Туреччині в епоху Младотурецької революції у 1908-1909 рр. і напередодні Першої світової війни, але всі вони були придушені.

Другий розділ Курдистану і боротьба за його незалежність і об'єднання відбулися після Першої світової війни, коли держави Антанти провели переділ азіатських володінь Османської імперії, що входили в переможений Четверний Союз, в тому числі і частини Курдистану. Згідно з Севрським договором 1920 року, який оформив розділ Туреччини країнами Антанти, курдам було надано право на незалежність. Південна частина Курдистану була включена в Ірак, мандат над яким від імені Ліги Націй отримала Англія. Південно-західна (смуга уздовж турецько-сирійського кордону) увійшла до Сирії - підмандатної території Франції [22]. Курди, які проживали на територіях підмандатної Сирії, наполягали на тому, щоб Франція як мандатарій розпочала рішучі дії щодо створення автономії. Загалом, саме поняття автономії включало в себе управління даним районом представниками курдського народу; формування військових підрозділів і загонів поліції з курдського населення; перехід функціонування офіційних установ на цій території на курдську мову; в навчальних закладах обов'язкове навчання курдській філології, літературі, історії, культурі і т.д [34, с. 38]. В результаті, курдам не було надано привілеїв широкої автономії навіть після отримання незалежності Сирією в 1941 році - курди признавалися або арабами, або чужими елементами.

Таким чином ситуація в Курдистані погіршилась через додаткове роз'єднанням курдського народу, що значно ускладнило боротьбу курдів за самовизначення і зробило геополітичне становище країни більш вразливим за рахунок посилення втручання західних колоніальних держав в справи курдського регіону. Ще більше загостило курдське питання відкриття найбільших запасів нафти спочатку в Південному Курдистані і початок її видобутку там в 1930-х рр., а згодом і в інших сусідніх регіонах арабського Сходу.

З другої половини 1950-х рр. головним стимулом для активного відродження курдського опору стала криза, що швидко розвивалась майже

у всіх країнах Близького Сходу. Причиною кризи стало загострення протиборства між арабським (а також в значній мірі і мусульманським) світом та Ізраїлем, а також їх прагнення використовувати військово-політичні блоки в своїх інтересах [31].

Така ситуація сприяла активізації курдського націоналізму, котрий отримав відносну свободу маневру і можливість відкрито і самостійно виступити на близькосхідній і світовій арені. Його основними супротивниками стали регіональні режими, які проводили щодо курдського населення політику національної дискримінації.

Зокрема, в 1962 році сирійська влада провела перепис населення на північному заході країни, за підсумками якої було прийнято рішення про позбавлення громадянства 120 тис. курдів [15, с. 19]. Таким чином, значна кількість курдів Сирії (близько 20%) залишилися без громадянства. У 1963 році до влади прийшла партія «Баас», котра розпочала проведення політики асиміляції: почалися переселення арабського населення в прикордонні курдські райони, переслідувалися курдські політичні діячі, освіту курдською мовою було заборонено, право на проведення свят і зборів було обмежено.

Що ж стосується сьогодення, то в даний час територія Курдистану залишається поділеною між Іраком, Іраном, Туреччиною і Сирією. Політичних, етнічних і навіть культурних прав за курдами ці країни ніколи не визнавали. З одного боку, це гальмувало процес національної консолідації та зростання національної самосвідомості серед курдів, а з іншого - надавало цьому руху подекуди навіть екстремістські риси. Ускладнювали ситуацію також питання соціально-економічного характеру, так як відповідні держави не прагнули розвивати етнічно «чужі» території [35, с. 12-15].

Як висновок, можна констатувати, що історично формування курдської народності не супроводжувалося становленням державності та

не мало тенденції до об'єднання в єдину централізовану державу, як у більшості інших народів. Основними причинами такої ситуації можна вважати виключно важкі зовнішні умови, в яких опинився курдський народ під час і після арабського завоювання, а також проведення політики урядів насильницької ісламізації курдського населення. Незважаючи на проведену по відношенню до курдів політику в Сирії, курдське населення робить кроки до самоорганізації і рух поступово набирає обертів. Успіхи курдських сил в північній частині Сирії в контексті «арабської весни» змусили сирійський уряд надати 200 тис. курдів громадянство, прагнучи запобігти їх переходу на сторону опозиції. Таким чином протягом усього ХХ ст. у курдському суспільстві продовжувався процес формування і підйому національної самосвідомості, що мав особливо бурхливий характер в останні роки.

2.2. Позиції сирійських курдів щодо конфлікту в Сирії

В охопленій війною Сирії курди становлять найбільшу національну меншину – до 2 млн. чол., тобто приблизно 10% населення країни. На території Сирії курди проживають у більшій мірі в північних і північно-східних регіонах, які неофіційно називають «Сирійським Курдистаном». Оскільки одночасно з міграцією арабів в період раннього халіфату частина курдів з північних і західних земель осіла на території сучасної Сирії - курди можуть вважатися корінним народом відповідно до класифікації ООН. Однак такий статус не означає, що курди користуються в Сирії політичними правами, які дає статус корінного населення. Штучний поділ Близького Сходу на окремі держави в інтересах європейських країн призвів до ігнорування інтересів і прав курдського етносу. Так, наприклад, курдська мова є другою найбільш поширеною мовою у країні, після арабської, але тим не менш до початку громадянської війни у 2011 р.

курдам у Сирії не дозволялось використовувати курдську мову офіційно, реєструвати дітей із курдськими іменами, відкривати підприємства, які не мають арабських назв, створювати приватні школи, публікувати видання та книги курдською мовою [36].

Як результат, сформувалася тенденція до самоорганізації курдів в Сирії, котра поступово почала набирати обертів під впливом зовнішніх чинників - насамперед, політичної активності курдів в сусідніх країнах і асиміляційних зусиль сирійської влади. Хоча курдське населення, в більшій мірі, зберегло свою ідентичність, асиміляційна політика уряду мала свої результати, оскільки призвела до розмивання курдських етнічних анклавів на півночі країни. Завдяки цьому самоорганізація і політична мобілізація курдів в Сирії стала супроводжуватися розбіжностями і розколами основних політичних сил. Але незважаючи на сильний асиміляційний тиск офіційної влади, курдські політичні сили підтримують контакти з зовнішніми силами і шукають шляхи зміни статусу курдської меншини в країні [60].

Сучасна політична криза в Сирії надає курдам можливість виправити післявоєнне рішення Франції та Великобританії розділити Близький Схід, котре вони вважають історичною помилкою, адже таким чином вони залишилися найбільшою не державною нацією в регіоні. Курдський народ сповнений рішучості змінити актуальний стан речей, хоча їм і заважають конкуруючі погляди на те, як це найкраще зробити.

До початку «арабської весни» курдський національний рух знаходився в стані поступової консолідації. Ряд політичних сил відстоювали ліві погляди, наприклад: «Ліва партія», «Партія Свободи», «Об'єднана партія», «Об'єднана демократична партія», «Демократичний Союз», інші, в свою чергу, праві ідеології: «Патріотична партія», «Прогресивна партія», «Партія рівності» [64]. Важливо, що програми цих партій були дуже близькими і будувалися на доволі прийнятних вимогах.

Жодна з цих політичних партій не вимагала створення незалежного Курдистану, метою більшості з них було лише створення політичної автономії. Крім того, практично всі курдські політичні представництва декларували саме мирний спосіб досягнення своїх цілей та заперечували необхідність збройної боротьби за права свого народу. Також курдські партії не підтримували ісламістські сили і відстоювали демократичні права і свободи - свободу зібрань і асоціацій, чесні вибори, гендерну рівність та інші [33]. Таким чином, самовизначення курдів в Сирії відбувалося на основі політичних партій, які виражають запит на зміну політичного і культурного статусу курдського населення.

Громадянська війна в Сирії виявила необхідність курдських партій у виборі союзників. Як результат, частина партій схилилась на бік офіційного уряду та ведення діалогу з ним, а інша, в свою чергу, на повну підтримку протестних рухів проти існуючої влади. Пошук компромісного рішення між політичними силами давався доволі важко, адже більшість з них ставили за мету боротьбу з однопартійністю політичної системи Сирії, а не з чинним президентом Б. Асадом. Таким чином, на початковому етапі конфлікту, представники курдських політичних сил схилилися до того, щоб підтримати опозицію. Як аналогія опозиційної Сирійської національної ради була створена Курдська національна рада, представники якої формували опозиційні структури [1]. Вагомий вплив на процес формування опозиційних структур мала Туреччина, яка перешкоджала повноцінній участі курдських представників в роботі політичних структур опозиції. Як результат курдські партії розділилися на три табори:

- представники КНР, котрі орієнтувалися на Іракський Курдистан і вимагали пошуку компромісів між курдськими партіями;
- ряд членів КНР та «Рух майбутнього» стали частиною Сирійської національної ради і зайняли різку позицію щодо режиму Б. Асада;

- партія «Демократичний союз», яка проводила лоялістську риторіку по відношенню до уряду Сирії, хоча і вимагала демократизації політичного устрою в країні.

Як результат, більшість курдських партій вирішили залишатися в тіні ширшого конфлікту в Сирії, не воюючи і не підтримуючи режим, при цьому вони доволі скептично ставились до сирійської опозиції, вважаючи її надмірно арабською, націоналістичною та ісламістською. Але, тим не менш, можна зазначити, що представники сирійських курдів та опозиційні угруповання мають різні точки зору щодо майбутнього курдського народу та затвердження його прав у постконфліктній Сирії [4]. Розбіжності між курдськими партіями стосовно цього питання перешкоджають включенню та реалізації курдських вимог у програмі Сирійської національної ради та інших сирійських опозиційних угруповань. Курдський рух в Сирії глибоко розділений за поглядами та ідеологіями і ще більше цей розкол погіршується завдяки втручанням інших зацікавлених держав за межами Сирії. Тому на сучасному етапі для сирійських курдів, котрі були позбавлені основних прав та чий інтереси довгий час не враховувались сирійською владою, виникає нагальна потреба у подоланні внутрішніх протиріч серед курдських політичних сил, затвердження їх вимог і досягнення домовленостей з сирійською владою для визначення і закріплення їх прав навіть ціною жорстких компромісів.

За час громадянської війни курдські політичні партії зуміли стати «третьою силою», яка балансує між режимом Б. Асада і опозиційними структурами. У ході війни армія центральної влади залишила багато районів і міст компактного проживання курдів, що стимулювало зростання рівня їх самоврядування. Завдяки цьому після підписання в м. Ербілі угоди між двома провідними політичними силами – Курдською національною радою та Партією демократичного союзу було створено самоврядну адміністрацію під керівництвом останньої - таким чином вдалося

реалізувати ідею демократичного конфедералізму в Сирії [10]. 21 липня 2013 р. ПДС оголосила про створення курдської Конституції, яка складалася з 96 статей. Відповідно до цієї конституції, Сирія є незалежною, демократичною країною з федеративною системою управління, а Рожава (Західний Курдистан) - частиною федерації. Проголошена автономія включала в себе три кантони: Джазіра, Кобань і Афрін, які не пов'язані між собою. Керівники Західного Курдистану заявляли, що не прагнуть до незалежності сирійського Курдистану, а бачать Сирію в майбутньому після завершення війни федерацією. Курдськими політичними діячами Рожава представляється як "третій шлях" у розірванні значного домінування режиму Асада та шовіністсько-ісламістських сил.

Відповідно до підписаної угоди про надання автономії регіону Рожава, містами, які контролюють сирійські курдські сили, повинні спільно управляти Партія демократичного союзу та Курдська національна рада до проведення виборів. ПДС, в свою чергу, швидко відмовилась від коаліції з племінними курдськими націоналістами з метою створення поліетнічного та прогресивного суспільства та впровадження державної політики в Західному Курдистані. Таким чином, Партія демократичного союзу стала домінуючою силою в курдській опозиції та де-факто перебрала керування Західним Курдистаном на локальному рівні в свої руки. ПДС вдалося заповнити вакуум влади на півночі Сирії, головним чином завдяки проведенню діяльності на основі прагматичних, а не ідеологічних принципів. Відповідно Партія демократичного союзу не стала повністю розривати відносини з офіційним урядом Сирії, а також використовувала старі зв'язки Дамаска і Робітничої партії Курдистану - головної групи курдських повстанців у Туреччині - в своїх цілях [53, с. 51-54]. Відтак ПДС спромоглась міцно встановити свою політичну і безпекову присутність у регіоні та відкрито заявила про себе як про орган,

відповідальний за державні установи в більшості курдських міст. Це дозволило розширити масовість партії і зміцнити низові організації. Загалом ПДС обрала успішну тактику ведення політики: вирішуючи місцеві проблеми, партія отримувала підтримку населення, збільшилась кількість прихильників, що дозволило їй вирішувати більш масштабні проблеми і нарощувати популярність.

Варто також відзначити, що загроза Ісламської держави під час громадянської війни в Сирії зіграла курдському руху на користь, оскільки об'єктивно сприяла посиленню позицій сирійських курдів завдяки їх успішній боротьбі з терористичними організаціями. У цих умовах курди уклали перемир'я з урядовими військами, щоб отримати можливість зосередити ресурси для боротьби з терористами. Кантони Рожави отримали міжнародну допомогу та лояльність за свою боротьбу проти ІДІЛ, особливо в обороні Кобані та єзидів, які були піддані геноциду з боку Ісламської держави. Фактично курдські військові сили на території Сирії та Іраку протягом останніх років залишалися найбільш ефективним противником у боротьбі з регіональним тероризмом [30].

Отже, сучасний конфлікт в Сирії дає курдському населенню можливість виправити історичні помилки і домогтися широкої автономії, визнання прав усіх етнічних та релігійних меншин та плюралістичної демократії, але при цьому більшість сирійських курдських політичних партій не виступають за створення незалежної курдської держави.

Тим часом, створення курдської автономії на півночі країни зусиллями «Демократичного союзу» забезпечило стабільність на територіях з курдським населенням, а також сприяло здійсненню соціально-економічних функцій. Такі здобутки курдського політичного руху визначають автономію Західного Курдистану як важливий чинник впливу на майбутній політичний устрій в Сирії та перетворило курдів у

ключових учасників конфлікту. З тих пір зв'язок між конфліктом у Сирії та курдською політикою в Туреччині та Іраку значно збільшився.

Як висновок, можна стверджувати, що сирійська криза дала рушійний поштовх і можливості для посилення позицій сирійських курдів, однак чітко продемонструвала і проблеми на шляху створення курдської незалежності. На сьогоднішній день міжнародна кон'юнктура та внутрішньополітична ситуація у Сирії не сприяють повноцінному утвердженню автономії сирійських курдів. Однак майбутнє Рожави залишається вкрай невизначеним, враховуючи глибоку нестабільність його існування, вороже ставлення сусідніх держав, проблему війни та бідності, переміщення населення, нестачу ресурсів та продовольства, а також постійну загрозу регіону терористичними організаціями.

2.3. Інтернаціоналізація курдського питання в контексті конфлікту в Сирії

На сьогоднішній день курдська проблема є однією з найважливіших та найгостріших серед світових етнополітичних конфліктів. Вирішення даного конфлікту є надзвичайно важливим для збереження міжнародного миру і безпеки, так як його ескалація неодноразово призводила до застосування конфліктуючими сторонами збройних методів, репресій і навіть терористичних актів. Стратегічне положення Курдистану, розділеного між Іраном, Іраком, Туреччиною і Сирією зумовило суперництво великих держав, котрі проводять свою політику щодо курдського національного руху відповідно до своїх глобальних геополітичних інтересів. Таким чином, на сучасному етапі курдське питання розширилось далеко за регіональні рамки і стало актуальною проблемою в сучасних міжнародних відносинах [32, с. 87].

Складність вирішення курдського питання спричинена рядом факторів, зокрема, великою кількістю учасників конфлікту, що призводить до виникнення різних підходів до його врегулювання та використання з цією метою різних методів, які часто мають насильницький характер. Неможливість вирішення протиріч та прагнення одноосібного прийняття рішень, в свою чергу, лише поглиблюють вже існуючі проблеми, тоді як дана криза вимагає об'єднання зусиль та політичної волі усіх зацікавлених сторін для мирного досягнення консенсусу.

Експансія світових гігантів веде не тільки до загострення конкуренції між ними, а й спричинює політичну нестабільність більшості країн регіону. Оскільки сучасний Близький і Середній Схід є основним світовим енергетичним центром (тут зосереджені 61% світових запасів нафти і 40,1% запасів газу), він став важливим геополітичним регіоном в умовах постбіполярного світу. Це пояснює чому даний регіон перетворився в об'єкт геополітичного проектування і геостратегічних розрахунків різних держав.

В більшості таких конфліктів основною причиною небажання держав надати незалежність бездержавним націям є економічний чинник. Територія, на яку претендують курди, є багатою на нафтові запаси, тому для усіх чотирьох держав (Туреччини, Іраку, Ірану і Сирії) втрата цих ресурсів становитиме суттєву прогалину в економіці [37].

Ще один важливий чинник, що підсилює увагу західних країн до курдського питання - стратегічне значення територій, заселених курдами. Але мова йде не тільки про наявність тут великої кількості енергоресурсів, а й про те, що тут зосереджені великі резерви прісної води, котра є гостро дефіцитною на Близькому і Середньому Сході.

Загалом сирійський конфлікт швидко інтернаціоналізувався в мережі конкуруючих регіональних та геополітичних інтересів провідних світових держав, котрі брали участь у конфлікті.

Однією з основних учасниць сирійського конфлікту на регіональному рівні є Туреччина. Політика Анкари стосовно незалежності курдів була спричинена побоюваннями з приводу потенційного впливу розвитку сирійського курдського національного руху на курдів в Туреччині. Анкара вважала, що культурна або регіональна автономія сирійських курдів зпровокує подібну діяльність курдів у Туреччині [41, с. 1-7]. Таким чином надання незалежності курдам в одній із країн їх проживання, зокрема в Сирії, може викликати ланцюгову реакцію в інших країнах регіону, що становитиме загрозу національній та територіальній цілісності Туреччини. Але побоювання Туреччини не є безпідставними, оскільки вона вже протягом 30 років веде боротьбу з Робітничою партією Курдистану (РПК) [6]. Таким чином початок національно-визвольного руху курдів в контексті війни в Сирії становить значний регіональний виклик для Туреччини.

Для послаблення Сирії, як регіонального конкурента та подальшої нейтралізації курдського руху, на початковому етапі громадянської війни в Сирії, було вирішено підтримати сирійські опозиційні сили. Задля цього Туреччина створила в прикордонних районах своєрідну «зону безпеки» для загонів Вільної армії Сирії, де вони могли переховуватись та готувати нові антиурядові операції, а також стала місцем проведення різноманітних зустрічей сирійських опозиційних кіл. У відповідь на таку політику Туреччини Башар Асад підтримав Робітничу партію Курдистану та її сирійський аналог — партію «Демократичний союз», яка очолює курдів Сирії та проводить підбір нових кадрів для турецької РПК [42]. Сирійські курди, в свою чергу, вступають до Загонів народної самооборони — національної армії Рожави. Загалом курдський чинник в Туреччині характеризується особливою напруженістю та безкомпромісністю з позицій турецького уряду та з позицій курдів, представлених Робочою

партією Курдистану, яка неодноразово вдавалася до терористичних дій для досягнення своїх цілей.

Таким чином «арабська весна», яка могла б відкрити безпрецедентні можливості для Туреччини як регіонального лідера на Близькому Сході, показала межі дійсного впливу Туреччини, відсутність у неї достатніх сил та інструментів для забезпечення стабільності в регіоні, а також стала загрозою для національної безпеки самої Анкари.

Наступним учасником конфлікту на Близькому Сході в глобальному вимірі є США, котрі проводять активну політику у цьому регіоні. Після розпаду Радянського Союзу США стали єдиною наддержавою у світі, з котрою держави Близького та Середнього Сходу були змушені налагоджувати зв'язки при відсутності глобального суперника. Відповідно однією з ключових цілей, яку переслідують США у регіону, – це збереження власних позицій та впливу, а також недопущення встановлення контролю інших держав в регіоні [17, с. 106]. До переліку стратегічних цілей США також відносяться захист своїх економічних і геостратегічних активів та прагнення забезпечити регіональну стабільність і військову безпеку зі збереженням балансу сил в свою користь. Стратегія зовнішньої політики США залежить від внутрішніх структурних та ідеологічних умов, а також з урахуванням зовнішніх факторів, не тільки регіональних, а і глобальних. До таких факторів належить курдське питання, котре надає як безліч можливостей, так і провокує нові виклики для міжнародної діяльності США. Важливість збереження передових позицій в політиці Близькосхідного регіону змусило США розробити унікальну зовнішньополітичну програму стосовно проблеми курдів [25, с. 6-9]. Дана стратегія включає в себе безліч врахованих факторів, в тому числі і залежність специфіки діяльності від території проживання курдської меншини.

Довгий час США співпрацювали з сирійськими курдами з метою усунути будь-які приводи для занепокоєння турецького уряду, оскільки сирійські курди проживають на кордоні з Туреччиною і тому можуть легко поєднатися з турецькими курдами. Поява та активізація терористичних рухів на території Близького Сходу стала стимулом для перегляду політики щодо сирійських курдів. Через посилення позицій терористичної організації Ісламської Держави, Захід почав розглядати ПДС в якості ефективного союзника в боротьбі з терористичним угрупованням. Перемога над ІД в боях за Кобані, котрі продовжувались з вересня 2014 року по січень 2015 року, стала вирішальним фактором, котрий змінив ставлення Сполучених Штатів до сирійських курдів. Результатом зміни відносин між США і ПДС стало рішення Вашингтона про постачання курдським військовим організаціям зброї. Таким чином Партія демократичного союзу почала позиціонувати себе в якості законної, надійної і ефективною бойовою сили, що відіграє важливу роль в боротьбі з ІД [5]. Подібна позиція була спричинена бажанням сирійських курдів довести власну легітимність та заручитися міжнародною підтримкою. З часом ПДС почала розширювати підконтрольну їй територію і зміцнювати власні позиції проти Ісламської Держави. Розвиток відносин між Рожавою та Вашингтоном залежали від орієнтації сирійських курдів у громадянській війні в Сирії, так як США розцінювали сирійських курдів як дієвий інструмент в контексті повалення режиму Б. Асада [52, с. 493]. Співпраця курдських політичних партій з опозицією, яку підтримують США, підвищувала шанси на отримку допомоги від Заходу.

Проведення Туреччиною політики невтручання під час ведення бойових дій за Кобані негативно вплинула на репутацію уряду Р. Ердогана і погіршила американо-турецькі відносини.

Відтак можна стверджувати, що уряд США має вагомий вплив на ситуацію на Близькому Сході, і зокрема в Курдистані. Цілком очевидно, що США, з одного боку, а Туреччина, Ірак, Іран і Сирія, з іншого, переслідують свої власні інтереси в даному регіоні. При цьому курди знову виявляються заручниками великої політичної гри зазначених держав за сфери впливу.

Для Європейського Союзу відносини з регіоном Близького та Середнього Сходу характеризуються, в першу чергу, нестабільністю, спричиненою розгортанням там збройних конфліктів. З позицій глобального протистояння тероризму цей регіон розглядається Європейським Союзом як осередок ісламського екстремізму. Зростаюча загроза посилення терористичних організацій, що базуються на території країн регіону визначають близькосхідну політику та глобальну безпеку ЄС [18, с. 6]. Європейський Союз бере участь в спробах розв'язання регіональних вузлів протиріч, які безпосередньо впливають на глобальну стабільність.

Розвиток курдської проблеми відіграє значну роль у формуванні політики ЄС в близькосхідному регіоні. Однак, ЄС розподіляє свою увагу до курдського питання нерівномірно, зосереджуючись, передусім, на положенні курдів у Туреччині [48]. Що ж стосується сирійських курдів, то до початку громадянської війни в 2011 році в Сирії ЄС не мав жодних контактів з сирійськими курдами, підтримуючи відносини виключно з керівництвом країни.

Однак після того, як в 2011 році в Сирії спалахнули масові антиурядові виступи, більшість країн ЄС відкрито підтримали сирійську опозицію і зажадали відставки президента країни, підтримуючи твердження, що режим Б. Асада втратив легітимність через численні порушення прав людини.

З посиленням позицій Ісламської Держави, діяльність ЄС була направлена на підтримку сил сирійських курдів, які протистояли загрозам з боку ІД. В ході громадянської війни курдські сили переслідували власну мету, а саме - створення власної автономії. ЄС здійснив низку спроб, щоб зупинити насильницьке придушення сирійськими силами безпеки протестуючих, в тому числі курдів. У травні 2011 року ЄС ввів повне ембарго на поставки зброї Сирії, що поширювалося також на поставки військової техніки та обладнання, яке можна було б використовувати для внутрішніх репресій, а в 2014 році Рада ЄС відкрито заявила про беззаперечну підтримку курдських сил. В тому ж році серед країн-членів ЄС було прийняте рішення про початок поставок зброї, боєприпасів гуманітарної і медичної допомоги сирійським курдам.

На даному етапі ЄС демонструє свою підтримку курдській Партії демократичного союзу, яка є рушійною у боротьбі з ІД. Проте підтримка сирійських курдів з боку ЄС призводить до погіршення відносин між Євросоюзом та Туреччиною. Збільшенню протиріч між ними сприяє підтримка з боку Анкари сил в Сирії, що підривають здатність сирійських курдів боротися з Ісламською Державою [55]. Така політика Туреччини сприймається ЄС вкрай негативно та ще більше поляризує Анкару від Брюсселя.

Врегулювання курдської проблеми в сирійських умовах має велике значення і для Росії, де проживає чимала кількість курдів. До того ж напруженість на південних рубежах Росії наражає її на реальну військову загрозу. У зв'язку з цим місце курдського національного руху в Сирії як потенційного союзника Росії в боротьбі з екстремістськими проявами пантюркізма і ісламського фундаменталізму вважається досить вагомим. В сирійських курдах Москва бачить світську, демократичну та помірковану силу, яка здатна ефективно протистояти Ісламській Державі.

На початковому етапі сирійської кризи політика Росії різко відрізнялась від політики Вашингтона, який активно співпрацював з курдськими озброєними групами в Сирії. На цьому етапі Росія надавала відчутну підтримку сирійським курдам виключно на дипломатичному фронті, наполягаючи на їх включення до складу учасників мирних переговорів в Женеві, не дивлячись на протидію Туреччини. Таким чином, утримуючись від публічного схвалення домагань курдів на власну державність, Росія неофіційно визнала легітимність сирійських курдів, сприяючи їх участі в сирійському мирному процесі [51, с. 5]. З іншого боку, зусилля Москви щодо включення курдів в політичні переговори також є спробою уникнути фрагментації Сирії і врятувати єдність сирійської держави.

На сьогодні, незважаючи на відлигу у відносинах між Москвою і Анкарою, Росія стала все більше копіювати політику США щодо сирійських курдів в тому, що стосується боротьби проти Ісламської Держави. У відповідь на стурбованість Туреччини стосовно поставок російської зброї курдам, Москва наполягає на тому, що не має наміру постачати зброю сирійським курдам [12, с. 17].

Як заявила Москва, співпраця з курдами є необхідною умовою для забезпечення припинення вогню і успіхів її плану зі створення зон деескалації в Сирії, а також для забезпечення безпеки російських військовослужбовців, задіяних в конфлікті. Відповідно, можна припустити, що в Сирії Москва переслідує кілька стратегічних і тактичних зовнішньополітичних цілей [29]. По-перше, сирійська кампанія Росії є частиною її прагнення відновити свої глобальні позиції, і, підтримуючи сирійський уряд і одночасно зближуючись з сирійськими курдами, Росія демонструє, що її життєво важливі інтереси в Сирії і на Близькому Сході виходять далеко за рамки підтримки режиму Асада і перемоги у війні проти ІД. Москва бажає закріпитись в регіоні в якості постійно діючого

сильного гравця, впливати на політику Туреччини, послабити турецько-американські відносини, а також зв'язки між Туреччиною і НАТО [63, с. 123].

Після аналізу аспекту інтернаціоналізації курдського питання в контексті конфлікту в Сирії, можна стверджувати, що відносини курдів з позарегіональними гравцями не можуть розглядатись через призму однакових чинників, вони не мають закономірностей і вимагають чіткої диференціації залежно від території проживання курдської меншини та стратегій, які переслідують світові лідери в регіоні [18, с. 6]. Наразі на територіях проживання курдів склався цілий комплекс найгостріших проблем: соціальних, економічних, національних, геополітичних. До цього слід додати ескалацію в останні роки конфлікту між курдами і правлячими колами країн їх розселення, який в зв'язку з втручанням в нього західних країн перейшов у регіонально-міжнародний вимір.

Курдський національний рух в цілому, незважаючи на надзвичайно важкі умови, в яких він розвивається, все більше набуває чинності і стає впливовим фактором в системі міжнародних відносин на Близькому та Середньому Сході. Це тільки збільшує прагнення курдів стати повноправним учасником і суб'єктом всіх основних міжнародних процесів в близькосхідному регіоні і мати відповідний їх чисельності та потенціалу вплив на міжнародній політичній арені [2].

Доводиться констатувати, що світове співтовариство до сьогодні так і не прийняло чітких позицій у відношенні курдської проблеми, адже у міжнародній політиці досі відсутня однастайність щодо конфлікту. Особливо це стосується західних країн, котрі проводять політику «подвійних стандартів». Так, наприклад, вони помічають порушення прав курдів в Ірані, але при цьому закривають очі на подібні порушення в Туреччині, декларуючи при цьому принципи невтручання у внутрішні справи цієї держави. Не підлягає сумніву, що проведення діалогу з

правлячими колами країн, в яких проживають курди потребує сьогодні активної підтримки міжнародного співтовариства.

Таким чином, конфлікт в Сирії, який на перший погляд може здатися звичайною громадянською війною, безпосередньо чи опосередковано актуалізував цілий комплекс аспектів як регіонального, так і глобального характеру. У довгостроковій перспективі вбачається необхідним залучення всієї світової спільноти з метою нормалізації ситуації на Близькому Сході та стримуванню низки загроз, що походять з цього регіону.

РОЗДІЛ 3. ТЕНДЕНЦІЇ ВИРІШЕННЯ КУРДСЬКОЇ ПРОБЛЕМИ ПІД ЧАС СИРІЙСЬКОЇ КРИЗИ

3.1. Фактори впливу на здобуття незалежності курдського народу

Криза влади і політична нестабільність у Сирії надали можливість курдському народу консолідуватися та активізувати власні сили у боротьбі за свої права та свободи. Перспективи зміцнення Рожави на політичній арені Сирії прямо впливають на благополучне врегулювання кризи не тільки всередині країни, але і в близькосхідному регіоні в цілому, ставши новою політичною концепцією Близького Сходу. Протягом усіх років війни світове співтовариство намагається знайти вихід з сирійської кризи, закликаючи сторони конфлікту до мирного врегулювання. Ситуація, що склалася дозволила курдам стати повноцінним політичним гравцем та продемонструвати стратегічну цілісність і самостійність. Але незважаючи на певні успіхи, перспективи курдського автономного проекту все ще залишаються невизначеними.

1. Курди в Сирії становлять близько 2 мільйонів осіб, а тому не утворюють переважної більшості ні в одному з організованих курдських кантонів, що викликає сумнів у їх здатності з демографічної точки зору утримати під контролем наявні території. Поки неясно, чи зможуть курди розробити таку національну політику по відношенню до інших груп населення, яка б влаштувала їх.

2. Проблему для безпеки курдської автономії в Сирії являє відсутність власної зброї і тотальна залежність бойових загонів курдів від зарубіжних поставок. Курдські землі в Сирії найгірше розвинені у всій країні. Тут немає ні власних заводів, ні налагодженого виробництва, тому курди життєво потребують озброєння і інших важливих продуктів,

наприклад, медикаментів і обладнання, що надаються Росією і США. Таким чином курдська автономія в Сирії не має можливості самостійного забезпечення бійців зброєю і боєприпасами, так як в курдських анклавів немає необхідної інфраструктури.

3. Великою перешкодою на шляху до організації і збереженню автономії є роздробленість всередині курдського сирійського руху. Курдські сили Сирії представлені двома великими партійними об'єднаннями - Партією демократичного союзу і Курдською національною радою, а також кількома дрібними організаціями. ПДС і КНР звинувачують один одного в негласному договорі з сирійським режимом Башара Асада (у випадку з ПДС) і залежністю від турецького уряду (у випадку з КНР), що негативно впливає на згуртованість курдів у зміцненні досягнутих політичних успіхів. Незважаючи на те, що партії уклали три угоди про спільні дії в управлінні курдськими територіями (11 липня 2012 року - Ербільську декларація, 25 грудня 2013 року - угоду про формування єдиної делегації курдів на конференцію «Женева II», 22 жовтня 2014 року - угоду в місті Дохук), жоден з цих договорів не був реалізований повною мірою. Також простежуються відмінності між партійними поглядами стосовно питання участі в сирійській опозиції. Таким чином, серед сирійських курдів немає єдності, а відсутність прямих зіткнень на даному етапі пояснюється лише наявністю серйозної терористичної загрози, що змушує партії час від часу співпрацювати. Звісно ж, що як тільки в Сирії запанує мир, а бойовики будуть придушені або вигнані за межі сирійських анклавів, дві найбільші курдські сирійські організації почнуть боротьбу за владу, що може значно послабити курдську автономію.

4. Майбутнє сирійської курдської автономії безпосередньо залежить від вирішення суцільного курдського питання, яке визначається загальною регіональною спрямованістю курдів в Сирії, Іраку, Ірані та Туреччині.

Партія демократичного союзу має тісні зв'язки з Робітничою партією Курдистану, яку низка країн Заходу признали терористичною організацією, що, в свою чергу, автоматично транслюється і на ПДС. Хоча восени 2014 року США заявили, що не розглядають ПДС як терористичну структуру, однак натиск Туреччини і загальні ідеологічні коріння РПК і ПДС змушують світову спільноту з побоюванням ставитися до партії. Ситуація навколо регіонального і міжнародного позиціонування ПДС може змінитися, якщо Партія демократичного союзу розірве зв'язку з РПК, але це неможливо, виходячи із загальної історії, ідеології та тісних політичних і військових зв'язків двох структур.

5. Ситуацію для сирійських курдів ускладнює відсутність надійних регіональних і світових союзників. Так, Партії демократичного союзу вдається на даному етапі вибудувувати відносини і з США, і з Росією, проте різні позиції Москви і Вашингтона щодо сирійського питання можуть стати каменем спотикання для ПДС. Так, з одного боку, сирійським курдам вдається направляти сигнали Росії про бажання вибудувувати повсюдне співробітництво, підтримувати активні військові і політичні контакти. У листопаді 2015 року лідер партії ПДС Саліх Муслім зазначив, що сирійські курди готові спільно працювати з Росією у справі врегулювання конфлікту в Сирії. У грудні 2018 року делегація курдів приїжджала в Москву на переговори для обговорення взаємодії з сирійським режимом і протистояння турецькій загрозі. З іншого боку, сирійські курди втягують в орбіту своїх інтересів і Сполучені Штати, отримуючи від Вашингтона необхідну військову допомогу та спільно з проамериканською коаліцією беруть участь в боях з бойовиками Ісламської Держави. Така зовнішньополітична гнучкість курдів пояснюється і виправдовується складною ситуацією та наявними завданнями щодо сирійського врегулювання. Курди наразі балансують між двома різними політичними полюсами: якщо курди продовжать

співпрацю з Росією, вони швидше за все втратять підтримку США, що зацікавлені в поваленні режиму Асада і перемозі опозиції в країні. Отже, відсутність чітко зафіксованих партнерських зобов'язань, фундаментальні розбіжності між поглядами США і Росії стосовно розв'язання сирійського конфлікту, загальна невизначеність процесу державно-політичної трансформації Сирії робить курдів залежними від поточної політичної кон'юнктури в сирійському протистоянні.

6. Положення сирійських курдів і майбутнє автономії безпосередньо залежить від позиції Туреччини і пов'язано з фактичною неможливістю налагодити дипломатичні контакти Анкари і ПДС через звинувачення останньої в тісних зв'язках з РПК. Як вже було сказано вище, турецький уряд робитиме все можливе, щоб запобігти автономізації сирійських курдів. З огляду на те, що Туреччина все ще є важливим союзником Сполучених Штатів в регіоні і ключовим учасником в сирійському врегулюванні, курди стали своєрідним важелем регіональної політики. Вищесказане дає зрозуміти, що сирійські курди знаходяться в неоднозначній ситуації, і найбільш імовірно здійснення негативного сценарію розвитку курдського сирійського питання.

7. Незважаючи на те, що сирійські курди в лютому 2016 року відкрили представництво в Москві, мають тісні зв'язки з США, оголосили про початок процесу федералізації в березні 2016 року на півночі Сирії, де вони визнані повноправним міжнародним актором, автономія курдів все ще залишається самопроголошеною, а тому офіційно не визнаною на міжнародному рівні.

8. Слабкість курдської автономії в Сирії з точки зору географічного чинника полягає у відсутності природного захисту у вигляді гір, як це спостерігається в Іраку, Туреччині та Ірані. Це дає можливість сказати, що зі стратегічних та військових позицій автономія курдів вкрай вразлива, що вдало було продемонстровано під час облоги міста Кобань. Саме брак

природної оборонної лінії визначив відсутність партизанської кампанії сирійських курдів.

Проаналізовані чинники дають зрозуміти, що сирійські курди на даному етапі знаходяться в досить складній ситуації: з одного боку, успіхи в боротьбі з терористами, ефективний контроль над курдськими анклавом і активна взаємодія як з регіональними гравцями, так і зі світовими державами дають курдам відчуття можливості домогтися реальної автономії. Із іншого боку, політична кон'юнктура регіону нестабільна, економіка сирійського Курдистану перебуває у зародковому стані і залежить від припливу інвестиційних потоків та технологій, демографічний потенціал нації слабкіше, ніж темпи приросту населення сусідніх етнічних груп, курди Сирії роздроблені і мають різну регіональну спрямованість, живуть в трьох розрізнених кантонах, що не визнані у світі офіційно. Всі ці невтішні фактори дають можливість сказати, що курдам Сирії буде дуже складно зберегти і розвивати реально працюючу автономію ні в межах Сирії в разі збереження територіальної цілісності держави, ні як самостійній республіці.

Як результат, майбутнє курдської сирійської автономії представляється малоімовірним та складним в практичній реалізації як з точки зору географічних, демографічних та економічних показників, так і в зв'язку з загальною політичною ситуацією в регіоні.

3.2. Перспективи вирішення курдського питання

Положення курдів в Ірані і Туреччині, сучасний розвиток подій в Курдистані зі спробами курдів самовизначитися і наслідки військового конфлікту в Сирії, що запустили процес автономізації, сприяють подальшій активізації курдського питання. З огляду на сучасний розклад сил на міжнародній арені, можна стверджувати, що будь-який сценарій

розвитку ситуації буде мати доленосне значення як для самих курдів, так і для світової спільноти.

Перспектива вирішення курдського питання у кожній країні залежить від його стану, політичних умов та загальної міжнародної кон'юнктури. У цілому політична напруженість характерна для всіх ареалів етнічного Курдистану. Деякі регіони досі відчують напруженість, що може перерости у військові протистояння. Разом із тим на даний момент боротьба курдів націлена на самовизначення ареалів проживання у формі автономій. Динаміка ситуації в етнічному Курдистані демонструє тенденцію до консолідації різних політичних сил курдів з метою здобуття автономії.

Перспективи автономістського руху в Сирійському Курдистані наразі є доволі невизначеними. Швидше за все сирійські курди будуть вирішувати свої проблеми після завершення війни і ймовірного падіння режиму Б. Асада. На цьому етапі курди бажатимуть більшої автономії всередині вже існуючих держав і визнання своїх цивільних прав і національної ідентичності. Такий розвиток подій або спонукає уряди чотирьох країн з курдським населенням більш уважно прислухатися до інтересів цього етносу або їм знову доведеться зіткнутися з сепаратизмом на власних територіях.

До ймовірних сценаріїв подальшого розвитку подій в Сирії можна віднести наступні.

Перший. Розглядається можливість федералізації Сирії, в умовах котрої етноконфесійним групам або анклаву може бути надано статус автономій або навіть суб'єктів федерації, а головні пости в законодавчій і виконавчій владі могли б розподілятися пропорційно між лідерами основних груп населення країни (араби-суніти, араби-алавіти, курди). Дамаску, представникам опозиції і лідерам курдів вдасться домовитися про створення тимчасових коаліційних органів влади та об'єднаних

збройних сил. Незважаючи на песимізм багатьох політиків і експертів щодо реалізації даного сценарію, останнім часом з'явилися деякі ознаки розвитку подій в Сирії саме за таким шляхом. Активізація міжсирійського діалогу в Женеві і Астані, організація в Сочі Конгресу народів Сирії за участю якомога більшої кількості сирійських партій і рухів, проведення діалогу з керівництвом США, Росії та країн Близького та Середнього Сходу вселяють певний оптимізм на поступове подолання застою в сирійському переговорному процесі. В такому випадку боротьба з терористичними угрупованнями могла б стати більш ефективною.

Другий. Сторонам внутрішньо-сирійського конфлікту не вдасться домовитися відповідно до вищезазначеної стратегії, але режим припинення вогню, зони деескалації та фактично створені анклав-автономії (курдські, турецька та ін.) збережуться, настане період певного нейтралітету та затишшя, іноземні військові контингенти залишаться в Сирії на невизначений час, відновлення економіки, інфраструктури і повернення біженців будуть ускладнені або відкладені.

Третій. Найбільш небажаний, але все ще можливий сценарій - порушення режиму припинення вогню між урядовими військами і озброєною опозицією або з курдськими ополченцями і продовження збройного протистояння, яке може придбати затяжний характер партизанських бойових дій, підпільної боротьби і терористичних атак. Не виключено, що в цьому випадку знову активізуються радикальні ісламістські угруповання. Такий варіант розвитку подій вкрай небажаний, але ймовірність його поки ще зберігається. В такому випадку в країні цілком можлива гуманітарна катастрофа і нові потоки біженців в сусідні країни і Європу.

У той же час ескалація регіонального конфлікту, навпаки, здатна консолідувати сили національно-демократичного руху етнічного Курдистану під гаслом боротьби за свої права і самоврядування курдських

територій Туреччини, Іраку, Сирії та Ірану. В результаті, напрямок розвитку політичного процесу в етнічному Курдистані частково залежить від результату вирішення сирійської кризи.

Даний сценарій важкий для Курдистану також через продовження правління режиму Б. Асада, котрий може призвести до поділу контролю над багатими нафтою територіями кантону Джазіра. А без цього кантону у сирійських курдів не буде прямого виходу до поставок озброєнь і гуманітарної допомоги з-за кордону, оскільки на півночі від кантонів Афрін і Кобань знаходиться ворожа Туреччина. Тому збереження режиму Б. Асада для курдів прийнятне тільки за умови, що сам режим буде контролювати лише центр і південь країни, або ж при істотному зростанні значення інститутів представницької демократії.

Загалом, за таких умов вірогідніше всього курди будуть прагнути утримати завойовані під час бойових дій з Ісламською Державою позиції, а також вимагатимуть визнання реалізації своїх цивільних прав, адже саме вони склали опору уряду Башара Асада в боротьбі з ІД. Тим не менш, незважаючи на розгром найбільш великих терористичних угруповань ісламістів в Сирії, передумов до початку мирного врегулювання сирійської кризи поки все ще недостатньо. До того ж країна залишається "яблуком розбрату" між різними регіональними та міжнародними центрами сили, кожен з яких хотів би домінувати в післявоєнній Сирії.

Вийти на усереднений варіант можна тільки на основі широкої коаліції курдських політичних сил в Сирії, які не дозволять використовувати розбіжності всередині курдських сил і забезпечать широку міжнародну підтримку для об'єднаної курдської автономії. Ймовірно, для цього необхідно переглянути умови співпраці різних курдських партій, а також заохочувати контакти сирійських курдів з США, Росією і провідними країнами ЄС, внесок яких у врегулювання був і залишається значним.

Важливо зазначити, що Захід не бажає пропонувати сирійським курдам шлях референдуму через позицію Туреччини, оскільки вона заблокує будь-які подібні спроби. І, якщо знадобиться, застосує силу. Тому, з огляду на існуючі політичні реалії, свої вимоги сирійські курди вірогідніше обмежать скромними заявами, які не спрямовані на створення самостійної держави, а зводяться лише до наступного:

- конституційне визнання курдського народу як другої за чисельністю в Сирії національної меншини з наданням рівних цивільних прав;
- припинення дискримінації курдів за національною ознакою і їх насильницької арабізації;
- визнання національної і культурної автономії сирійських курдів;
- запровадження освіти і ЗМІ курдською мовою;
- соціально-економічний розвиток курдських районів.

Аналізуючи висловлювання представників різних курдських угруповань і наукового співтовариства щодо курдської проблеми в Сирії, можна прийти до висновку, що на даному етапі головним для сирійських курдів є отримання рівних з арабами прав і свобод в Сирії зі збереженням своєї національної ідентичності (мова, культура, звичаї). Питання про створення Сирійського Курдистану як самостійної держави або суб'єкта федерації в майбутній Сирії поки не обговорюється. В цілому, створення незалежної курдської держави з територій чотирьох близькосхідних країн на даний момент залишається, скоріше, утопією, особливо з урахуванням того, що до цього не готові ні регіональні, ні міжнародні гравці. Загалом, майбутнє сирійських курдів буде багато в чому залежати від післявоєнного устрою Сирії і позиції Дамаска щодо вирішення курдської проблеми.

На підставі аналізу факторів і зацікавлених учасників, що впливають на розвиток курдського питання, можна зробити висновок, що курдський

конфлікт важко розв'язати з наступних причин. По-перше, для формування курдської держави перешкодою є внутрішній розвиток курдів. Курди, що існували на території різних держав, наразі швидше зберігають особливості місцевого населення, ніж власну оригінальність. Відсутність єдиного центру, об'єднуючої сили, спільних поглядів серед політичних сил на розвиток держави, релігійної консолідуючої складової сьогодні ставлять під сумнів можливість існування незалежної держави Курдистан. Сьогодні вимоги курдів до самовизначення не сприймаються світовим співтовариством як реальна загроза і виклик. Крім того, відсутність підтримки курдів з боку провідних світових держав відіграє важливу роль. Жоден з провідних акторів не зацікавлений в створенні нової держави на Близькому Сході. Навіть коли мова заходить про самостійне об'єднання курдів, світова спільнота намагається запобігти цьому, бо це підриває гарантії стабільності в регіоні Близького Сходу.

Отже, наведені приклади можливих наслідків утворення незалежного Курдистану для близькосхідного регіону свідчать про незацікавленість жодної з країн Азії у створенні нової держави у центрі арабського світу і про глобальний характер змін, які настануть за цим. Порушення нестійкої стабільності у регіоні Близького та Середнього Сходу може призвести до військових загроз у різних районах регіону і зміні розстановки сил, аж до поширення мусульманського фактору у світі та позицій світового лідерства. Неминучою стане загроза стабільності усієї міжнародної та регіональної системи сучасного світу.

ВИСНОВКИ

Тривалий час курдське питання залишалось в тіні інших регіональних і міжнародних проблем, але в 2012-2017 рр. курди рішуче заявили про себе як про найчисленніший народ світу, котрий до сих пір не має своєї державності. Проблема штучно розділеного курдського народу, не дивлячись на свою гостроту і складність, довгий час замовчувалась на міжнародному рівні, залишаючись осередком вивчення вузького кола фахівців. В поле зору ЗМІ вона потрапляла лише зрідка, головним чином у зв'язку з успіхами в самовизначенні іракських курдів і військовим конфліктом турецької влади з Робочою партією Курдистану. Про сирійських курдів, як правило, взагалі не згадувалося, хоча вони грали все більш значущу роль у внутрішньополітичному житті Сирії.

Споконвічно курдські землі, поділені між суверенними державами після розпаду Османської імперії, стали ареною протистояння примусової асиміляції, дискримінації та заборони на свободу самовизначення. Великі території єдиного регіону були перетворені на численні колонії, ізольовані один від одного. Народне невдоволення було спровоковано бажанням не стільки повернути автономію регіону проживання, скільки зберегти культурну самобутність. Курди намагалися протистояти грубій колоніальній політиці, яка позбавляє їх можливості володіти цивільними свободами нарівні з арабським населенням. Як наслідок, протягом багатьох десятиліть повсюдно спалахували народні повстання за право курдів на незалежність, але вони жорстоко придушувалися центральною владою відповідних країн.

Політичні події, що змінили карту Близького Сходу і розділили землі Курдистану і єдиний курдський народ, поклали початок новому історичному періоду. Спалах «арабської весни» 2011 року, що викликали затяжні громадянські війни в країнах Близького Сходу, і, як наслідок,

активізацію радикальних ісламістських угруповань, призвели до зростання значення курдського чинника в регіоні.

Покинуті напризволяще своїм урядом сирійські курди змогли в стислі терміни створити досить ефективні сили самооборони і дати рішучу відсіч добре озброєним терористичним угрупованням. Об'єктивно вони виявилися на передовій лінії боротьби з міжнародним тероризмом і, в результаті проведення наземних операцій, не тільки зупинили подальшу експансію джихадистів, а й звільнили частину раніше окупованих ними територій Сирії та Іраку. На сучасному етапі курдська проблема являє собою складну систему протиріч у внутрішній політиці та міжнародних відносинах на Близькому Сході, а також є інструментом дипломатичної боротьби впливових гравців у регіоні.

Метою дипломної роботи було виявлення основних суспільно-політичних процесів і проблем, які визначили сучасний стан курдського етносу на території Сирії, аналіз політики сирійського уряду стосовно курдського питання, а також визначення перспектив розвитку державності курдів.

Для досягнення поставленої мети було виконано наступні завдання:

- проаналізовано наукові джерела, присвячені курдській проблематиці;
- досліджено причини та витоки виникнення курдського націоналістичного руху;
- розкрито сутність та мету боротьби курдського етносу за незалежність;
- виявлено головні інтереси регіональних та глобальних міжнародних акторів в регіоні Близького Сходу;
- охарактеризовано діяльність світової спільноти у процесі вирішення курдської проблеми;

- визначено перспективи створення незалежного Курдистану та курдської державності у країнах їх проживання.

В процесі дослідження були отримані наступні висновки:

1. Історично формування курдської народності не супроводжувалося становленням державності та не мало тенденції до об'єднання в єдину централізовану державу, як у більшості інших народів. Основними причинами такої ситуації можна вважати виключно важкі зовнішні умови, в яких опинився курдський народ під час і після арабського завоювання, а також проведення політики урядів насильницької ісламізації курдського населення. Незважаючи на проведення по відношенню до курдів політики придушення, курдський народ робить кроки до самоорганізації і рух поступово набирає обертів. Таким чином протягом усього ХХ ст. у курдському суспільстві продовжувався процес формування і підйому національної самосвідомості, що мав особливо бурхливий характер в останні роки.

2. В даний час територія Курдистану поділена між Іраком, Іраном, Туреччиною і Сирією. Політичних, етнічних і навіть культурних прав за курдами ці країни ніколи не визнавали. З одного боку, це гальмувало процес національної консолідації та зростання національної самосвідомості серед курдів, з іншого - надавало цьому руху подекуди навіть екстремістські риси. Ускладнювали ситуацію також питання соціально-економічного характеру, так як відповідні держави не прагнули розвивати етнічно «чужі» території.

3. Створення курдської автономії на півночі Сирії зусиллями «Демократичного союзу» забезпечило стабільність на територіях з курдським населенням, а також сприяло здійсненню соціально-економічних функцій. Такі здобутки курдського політичного руху визначають автономію Західного Курдистану як важливий чинник впливу

на майбутній політичний устрій в Сирії та перетворило курдів у ключових учасників конфлікту.

4. Громадянська війна в Сирії дала рушійний поштовх і можливості для посилення позицій сирійських курдів, однак чітко продемонструвала і проблеми на шляху створення курдської незалежності. На сьогоднішній день міжнародна кон'юнктура та внутрішньополітична ситуація у Сирії не сприяють повноцінному утвердженню автономії сирійських курдів. Однак майбутнє Рожави залишається вкрай невизначеним, враховуючи глибоку нестабільність його існування, вороже ставлення сусідніх держав, проблему війни та бідності, переміщення населення, нестачу ресурсів та продовольства, а також постійну загрозу регіону терористичними організаціями.

5. Загроза Ісламської держави під час громадянської війни в Сирії зіграла курдському руху на користь, оскільки об'єктивно сприяла посиленню позицій сирійських курдів завдяки їх успішній боротьбі з терористичними організаціями. У цих умовах курди уклали перемир'я з урядовими військами, щоб отримати можливість зосередити ресурси для боротьби з терористами. Кантони Рожави отримали міжнародну допомогу та лояльність за свою боротьбу проти Ісламської Держави. Фактично курдські військові сили на території Сирії та Іраку протягом останніх років залишалися найбільш ефективним противником у боротьбі з регіональним тероризмом.

6. Після аналізу аспекту інтернаціоналізації курдського питання в контексті конфлікту в Сирії, можна стверджувати, що відносини курдів з позарегіональними гравцями не можуть розглядатись через призму однакових чинників, вони не мають закономірностей і вимагають чіткої диференціації залежно від території проживання курдської меншини та стратегій, які переслідують світові лідери в регіоні. Наразі на територіях проживання курдів склався цілий комплекс найгостріших проблем:

соціальних, економічних, національних, геополітичних. До цього слід додати ескалацію в останні роки конфлікту між курдами і правлячими колами країн їх розселення, який в зв'язку з втручанням в нього західних країн перейшов у регіонально-міжнародний вимір.

7. Сирійські курди на даному етапі знаходяться в досить складній ситуації: з одного боку, успіхи в боротьбі з терористами, ефективний контроль над курдськими анклавом і активна взаємодія як з регіональними гравцями, так і зі світовими державами дають курдам відчуття можливості домогтися реальної автономії. З іншого боку, політична кон'юнктура регіону нестабільна, економіка сирійського Курдистану перебуває у зародковому стані і залежить від припливу інвестиційних потоків та технологій, демографічний потенціал нації слабший, ніж темпи приросту населення сусідніх етнічних груп, курди Сирії роздроблені і мають різну регіональну спрямованість, живуть в трьох розрізнених кантонах, що офіційно не визнані у світі. Всі ці невітні фактори дають можливість сказати, що курдам Сирії буде дуже складно зберегти і розвивати реально працюючу автономію ні в межах Сирії в разі збереження територіальної цілісності держави, ні як самостійній республіці.

8. В процесі дослідження були виявлені можливі сценарії розвитку Курдського питання в середньостроковій перспективі. В стиснутому вигляді їх можна охарактеризувати наступним чином:

- ескалація конфлікту;
- збереження сучасного стану;
- формування єдиної держави.

9. Зберігається також сценарій вирішення курдської проблеми шляхом створення на сирійській, турецькій, іракській територіях курдських широких національно-культурних автономій, що мають органи місцевого самоврядування і, можливо, національні парламенти. Але більш

ймовірно, що ситуація курдів як в Сирії, так і в усьому близькосхідному регіоні погіршиться через тривалу боротьбу з терористичними угрупованнями, триваючими і наразі релігійними конфліктами та через вплив глобальних міжнародних акторів, котрі переслідують власні цілі у цьому регіоні і не зацікавлені у створенні незалежної курдської держави. Таким чином, на сучасному етапі формат курдської автономії в Сирії все ще залишається невизначеним.

Отже, конфлікт в Сирії, який на перший погляд може здатися звичайною громадянською війною, безпосередньо чи опосередковано актуалізував цілий комплекс аспектів як регіонального, так і глобального характеру. У довгостроковій перспективі вбачається необхідним залучення всієї світової спільноти з метою нормалізації ситуації на Близькому Сході та стримуванню низки загроз, що походять з цього регіону. Як результат, майбутнє курдської сирійської автономії представляється малоімовірним та складним в практичній реалізації як з точки зору географічних, демографічних та економічних показників, так і в зв'язку з загальною політичною ситуацією в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Azzma A. The syrian kurds' right of self-determination in the light of "arab spring". // Faculdade de Direito, Universidade de Lisboa. – 2019. – URL: https://repositorio.ul.pt/bitstream/10451/41954/1/ulfd140976_tese.pdf.
2. Harith H. The Making of the Kurdish Frontier: Power, Conflict, and Governance in the Iraqi-Syrian Borderlands. – 2021. – URL: <https://carnegie-mec.org/2021/03/30/making-of-kurdish-frontier-power-conflict-and-governance-in-iraqi-syrian-borderlands-pub-84205>.
3. Jasmine K. G. Contentious Politics and the Syrian Crisis: Internationalization and Militarization of the Conflict. // University of St Andrews. – 2015. – 4 с.
4. Prospects for syrian kurdish unity Assessing Local and Regional Dynamics // The Washington institute for near east policy. – 2020. – URL: <https://www.washingtoninstitute.org/media/3879>.
5. Scenarios facing syrian kurds. – 2019. – URL: <https://www.scfr.ir/en/politics/101796/scenarios-facing-syrian-kurds/>.
6. The Role of the Middle East in the EU-Turkey Security Relationship: Key Drivers and Future Scenarios / E. Doruk, D. Andrea, L. Jakob та ін. – 2018.
7. Turkey's Statistical Yearbook. Turkish Statistical Institute, 2011.
8. Аватков В.А. Турецко-сирийское конфликтное взаимодействие в глобальном контексте: из 2011 г. в 2012 г. // Современный Ближний Восток - зона конфликтов: Сборник научных статей. - М.: МГИМО (У) МИД России, 2012.
9. Авдои Т. С. История курдского вопроса. 115–116 с.
10. Авдои Т. С. Курдский вопрос в современных международных отношениях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук

"Политические проблемы международных отношений и глобального развития" – Москва, 2009. – 27 с.

11. Атанесян Г. Кто такие курды? Феминисты, победители ИГ и разделенный народ. – 2019. – URL: <https://www.bbc.com/russian/features-50101258>.

12. Бархударьянц А. Курдский вопрос во внешней политике России и стран запада в контексте противостояния «Исламскому Государству» // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 25: Международные отношения и мировая политика. – 2015. – №1. – 17 с.

13. Бибилова О. П. Меркель, Эрдоган и «сирийские беженцы». Предпосылки и последствия миграционного кризиса // Международная аналитика., 2016. – (16). – (2).

14. Борділовська О. А. Моделі врегулювання курдської проблеми: досвід чотирьох близькосхідних країн // "Гілея: науковий вісник". – С. 398.

15. Бхарі Абдула Хадер Курдська проблема в міжнародних відносинах на Близькому та Середньому Сході в середині 70–90-тих рр. : Автореф. дис... канд. політ. наук // Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2000. – 19 с.

16. Вертяев К.В., Жигалина О.И., Иванов С.М. Политические процессы в курдских ареалах стран Западной Азии // Институт востоковедения РАН, Москва. – 2013, гл. 3, 92-109 с.

17. Ворфлік Г. С. Геополітичні аспекти курдського конфлікту // Географія та туризм. – 106 с.

18. Ганиев Т. А. Курдский фактор и его роль в формировании геополитической обстановки на ближнем востоке // Электронный научный журнал «Архонт». – 2018. – №2. – 6 с.

19. Гасратян М. А. Первые курдские организации и их деятельность после Первой мировой войны // Дружба. – 2001. – №12. – 29–31 с.

20. Гасратян М. А., М. С. Лазарев. Современный Курдистан // Курдский научно-просветительский центр. – 1995. – 144 с.
21. История Курдистана: Монография. Гасратян М.А., Лазарев М.С., Васильева Е.И. – М., 1999. 526 с.
22. Геворгян А. Г. Курдский вопрос в турецко-сирийских отношениях в контексте сирийского кризиса // Вестник РУДН. Серия: Международные отношения. – 2019. – №4. – 616–619 с.
23. Гогитидзе К. 10 лет войне в Сирии. 10 главных вопросов. – 2021. – URL: <https://www.bbc.com/russian/features-56320994>.
24. Демиденко С.В. Создание РПК и ее борьба за национальные права курдского народа (1973-1974 гг.) // Дружба. 2001. № 11. – 27-32 с.
25. Джуди Р. Новый мировой порядок и пути мирного решения курдского вопроса // Дружба. 2000. № 10. – 6-9 с.
26. Дружиловский С. Б. Ближний восток в фокусе политической аналитики. – Москва: ИМИ МГИМО, 2019. – 550 с. – (Сборник научных трудов).
27. Дюрре М. Э. Самоопределение курдов в Сирии: истоки, формы и международные перспективы // Вестник МГИМО-Университета. – 2017. – №4. – 186 с.
28. Жигалина О.И., отв. ред. Лазаревские чтения. Проблемы курдоведения: история и современность // Институт востоковедения РАН. – Москва. – 2013. – Вып. 2. – 244 с.
29. Заявление Постоянного представителя РФ в Совете Безопасности ООН В.И. Чуркина. URL:<http://www.interfax.ru/world/502220>
30. Зинин Ю. Н. Феномен ИГИЛ: взгляд из Ближневосточного региона // Ежегодник ИМИ. 2015. № 1. –135–144 с.
31. Иванов С. Вооружённые конфликты в Сирии и Ираке. – 2017. – URL:https://www.imemo.ru/files/File/ru/Articles/2017/Text_Ivanov_Observer032017.pdf.

32. Иванов С. М. Активизация курдского фактора в региональной геополитике // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2015. – №10. – 87 с.
33. Иванов С. М. Группировки радикальных исламистов как угроза региональной и международной безопасности. – 2016. – №5. – 46 с.
34. Иванов С. М. Сирийские курды в борьбе за свои права и свободы // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2016. – №9. – 38 с.
35. Иванов С. Перспективы мирного урегулирования конфликтов в Сирии и Ираке // *Зарубежное военное обозрение*. – 2018. – №1. – 12–15 с.
36. Исса М. Г. Современное состояние курдского вопроса на Ближнем Востоке // *Изв. Сарат. ун-та. Нов. сер. Сер. Социология. Политология*. – 2020. – №2.
37. Квінк Ж. Світові гравці у Сирії: інтереси сторін. – 2018. – URL: <https://www.dw.com/uk/світові-гравці-у-сирії-інтереси-сторін/a-43361268>.
38. Колесников П. М. Курдская проблема в геополитической стратегии Турции. – 2018. – 7 с.
39. Крохалев Ю. Ю. Проблема курдской государственности в международных отношениях конца XX - начала XXI в. // *Институт Ближнего Востока – Екатеринбург, 2018*. – 88 с.
40. Кудряшова Ю. С. Курдский вопрос на фоне войны в Сирии. – 2017. – №1.
41. Кудряшова, Ю.С. Региональная безопасность Турции в контексте курдской проблемы // *Вестник МГИМО Университета – Москва, 2010*. №1. – 1-7 с.
42. Кудряшова Ю. С. О проявлении неоосманских амбиций в современной региональной политике Турции // *Ежегодник ИМИ. 2015*. № 3. – 84–91 с.

44. Курды и курдский вопрос // Энциклопедия Кругосвет
Универсальная научно-популярная энциклопедия – URL:
<https://www.krugosvet.ru/enc/istoriya/kurdy-i-kurdskiy-vopros>.
45. Лазарев, М. С. Курдский вопрос (1891—1917) // Наука, 1972
46. Лошкарёв И. Диаспора в условиях регионализации: курды в ЕС // Современная Европа. – 2019. – №6. – 179 с.
47. Мазур О. А. Курдский вопрос в политическом конфликте в Сирии (после 2011 года) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук «Политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития». – Москва, 2016. – 29 с.
48. МИД Турции // URL: <https://www.mfa.gov.tr/russian.en.mfa>
49. Мирский, Г.И. Курдская проблема. – 2011. – URL:
<http://www.easttime.ru/analitic/3/6/998.html>.
50. Наджат С. Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку // Національний університет «Одеська юридична академія». – 2018. – №3. – 115 с.
51. Одинокоев А. С. Курдский вопрос в российско-турецких отношениях // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2019. – №1. – 5 с.
52. Панфілов І. Ситуація в сирії: регіональний та глобальний виміри // Політологічний вісник. – 2015. – №78. – 493 с.
53. Патиев Ф.А. Курдские автономные районы современной Сирии. Курдский фактор в региональной геополитике. (Материалы круглого стола). Арбатов А.Г., ред. Москва, ИМЭМО РАН, 2015. – 51-54 с.
54. Пашкевич М. С. Курдське питання на близькому сході у XXI ст. / Пашкевич М.С, Пашков В.О, Міщенко В.С. – 2020. – №20. – 177 с.
55. Потемкина О. Сирийские беженцы в Европе // Научно-аналитический вестник ИЕ РАН,. – 2019. – №3.

56. Правда ли, что курды — самый большой народ без государства? Почему Турция воюет с ними в Сирии? Россия за или против курдов? – 2019. – URL: <https://meduza.io/feature/2019/10/26/pravda-li-chto-kurdy-samyu-bolshoy-narod-bez-gosudarstva-pochemu-turtsiya-voyuet-s-nimi-v-sirii-rossiya-za-ili-protiv-kurdov>.

57. Симеониди В. С. Курдский вопрос в современных международных отношениях // Институт международных отношений.

58. Сирия: курды відвойовують автономію. URL: <http://ua.euronews.com//kurds-consolidate-while-war-rages-in-rest-of-syria/>.

59. Степанова, Н.В. Курдская проблема в Ираке // Аналитические записки НКСМИ МГИМО (У). Центр ближневосточных исследований. Москва. 2005. № 10(12). – 34 с.

60. Субъекты в Сирии // Европейский офис по вопросам предоставления убежища. – 2019. – URL: <https://www.refworld.org.ru/pdfid/5ef4818a7.pdf>.

61. Тибет Абак. «Курдский Вопрос» и Россия: исторические истоки и реалии рубежа XIX – XX вв. // Российские и славянские исследования: Сб. науч. статей. Вып. 5 /Редкол.: О. А. Яновский (отв. ред.) и др. — Мн.: БГУ, 2010. – 57–63 с.

62. Чейс В. Народ без держави: хто такі курди? – 2019. – URL: <https://www.dw.com/uk/народ-без-держави-хто-такі-курди/a-42294803>.

63. Червінка І. М. Перспективи врегулювання курдського питання в контексті інтеграції туреччини до ЄС // Львівський національний університет імені Івана Франка. – 2013. – №6. – 123 с.

64. Шакарянц С. Сирии не нужны ни Барзани, ни автономный Курдистан. – 2020. – URL: <https://regnum.ru/news/polit/2841159.html>.

65. Шумов С.А., Андреев А.Р. Ирак: история, народ, культура. Документальное историческое исследование. // Монолит-Евролинц-Традиция. – Москва, 2002. – 232 с.